

ЦІННОСТІ ТА ІДЕАЛИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Аналіз соціологічної, педагогічної та психологічної літератури свідчить про те, що проблема формування соціально значущих якостей з різних наукових позицій завжди цікавила науковців, але особливої актуальності вона набула останнім часом, у трансформаційний період розвитку нашої держави.

Концепція виховання творчої особистості має бути тісно пов'язана з провідними тенденціями, що визначають розвиток людства, спираються на творчий потенціал людської особистості і впливають на його подальше становлення. Мова йде про такі тенденції, як автоматизація виробництва, комп'ютеризація, енергетичні проблеми, соціально-економічні та багато інших.

В.О. Моляко пропонує три основні форми здійснення розробленої ним концепції творчого виховання [8; с. 48-49]:

а) систематичне розв'язання різноманітних творчих завдань (в урочний і позаурочний часу) у тому числі й організація спеціального творчого тренінгу;

б) максимальна естетизація всіх форм життєдіяльності вихованців, включаючи й освоєння національних художніх надбань, творів народного мистецтва, світової культури, використовуючи, зокрема, і краший зарубіжний досвід (наприклад, японський, описаний у працях Т.П. Григор'євої, С.В. Завадської та інших східознавців);

в) постійна участь особистості у колективній діяльності, виконання різноманітних громадсько значущих справ.

Науковець конкретизує ці три форми, фактори реалізації виховання – творчий, естетичний, громадський – вважаючи їх основою розвитку духовності людини. Він упевнений у необхідності творчого виховання молоді саме в колективі, у системі "особистість-колектив", у сприятливих суспільно-психологічних умовах, які забезпечують спільну творчість, психологічну сумісність, виконання колективної суспільно корисної діяльності, моральне та патріотичне виховання.

О.Є. Антонова вважає, що основними умовами ефективності роботи з обдарованими студентами є високий рівень професійної компетентності викладачів та рівень розвитку їхніх особистісних якостей [1].

С.С. Вітвицька визначає професіоналізм як інтегровану якість педагога, вважаючи, що це є результатом інтенсивної довготривалої педагогічної діяльності, яка передбачає високий рівень продуктивності праці [3].

Креативність передбачає здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних задач і характеризується за цілою низкою параметрів, серед яких уміння бачити проблему, оригінальність, здатність до синтезу й аналізу, відчуття витонченості організації ідей і т. ін.

Необхідно зазначити ще одну характеристику особистості педагога, без якої соціально значущі якості не зможуть набути ефективного розвитку, — це спрямованість людини на педагогічну діяльність, мотивація до творчості. Важливою умовою розвитку педагогічної обдарованості є бажання педагога працювати з дітьми, отримання задоволення від спілкування з вихованцями. Йдеться про педагогічне покликання, яке розглядається як життєве призначення і спрямованість людини, що надає доцільності, осмислення й перспективності її діяльності. Усвідомлення покликання передбачає розвинену самосвідомість і культуру самоаналізу, осмислення своїх потреб, формування соціально значущих цілей, визначення конкретних шляхів її реалізації.

А.С. Макаренку зазначав, що творчий педагог передусім повинен мати загальні та глибокі знання з педагогіки, загальної, вікової, педагогічної психології, вміння використовувати їх у практиці навчання та виховання; досконале оволодіння методикою та технікою педагогічного впливу на учня, уміння серед методів вибрати найрезультативніший, загальну високу культуру й ерудицію [6].

Процес учіння у вищому навчальному закладі передбачає включення студентів у систему суспільних відносин і засвоєння соціальних цінностей суспільства.

Серед цінностей ми виділяємо цінності *соціальні* – прагнення приносити користь суспільству через професійну діяльність, слугувати його інтересам, сприяти його розвитку; *професійно-педагогічні* – потреба у вихованні підростаючого покоління з необхідними для розвитку суспільства якостями; *професійно-особистісні* – розкриття особливостей особистості, що відповідають педагогічній професії, цінності *самоактуалізації* – можливість самовираження, потреба у професійному рості.

Активна взаємодія з різними соціальними утвореннями, а також специфіка навчання у вищому навчальному закладі сприяє формуванню в студентів активної життєвої позиції, зміцненню їхніх зв'язків з іншими соціальними групами суспільства.

Множинність інститутів і засобів соціалізації вимагає від педагога своєрідної "соціо-психологізації" мислення, певного "бачення" школярів у їх тісному взаємозв'язку з середовищем і розробки на цій основі диференційованих способів діяльності, що охоплюють і навчальну, і позакласну сферу їхнього життя. Особливого значення поряд із зазначеними вимогами до педагога набуває здатність розуміння внутрішнього світу іншої людини, активного впливу на учня, емоційна стійкість. Соціальні функції вчительської діяльності та сформовані на їх основі нормативні вимоги до вчителя, його позиції – передумова до аналізу найважливіших цінностей-об'єктів, що виступають як регулятори професійної діяльності педагога.

Життєвий вибір особистості, побудова реальної моделі поведінки, як відомо, ґрунтується передусім на її ціннісних орієнтаціях – найважливіших елементах структури особистості, закріплених життєвим досвідом індивіда. Сукупність ціннісних орієнтацій, яка склалася, утворює своєрідну вісь свідомості, що забезпечує сталість особистості, наступність певного типу поведінки й діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів. Відтак ціннісні орієнтації виступають важливим чинником, який зумовлює мотивацію дій і вчинків особистості. Саме тому для опису структурних компонентів моделі формування соціально значущих якостей сучасного вчителя важливо зупинитися передусім на ціннісних орієнтаціях учителів.

У відповідності до класифікації, розробленої М.Х. Титма і його співробітниками, ми виділили кілька груп цінностей професійної діяльності [10].

1 група цінностей — цінності вищого порядку. Завдяки їм виявляється ставлення до професії, прагнення з урахуванням її особливостей служити суспільству, бути корисним у народному господарстві. Вказані цінності характеризують ступінь альтруїстичної спрямованості соціальної поведінки членів суспільства. Таку групу цінностей ми назвали *соціальними*.

2 група цінностей — цінності, зумовлені специфікою педагогічної праці, тобто такими її характеристиками, що задовольняють потребу людини жити "для інших". "Майбутній учитель, не наділений розвиненою потребою жити "для інших", явно професійно непридатний", — зазначає М.Х. Титма [10, с.43]. Ми окреслили такі цінності як *професійно-педагогічні*.

3 група цінностей — цінності професії, що виникають на основі різновидів винагород та стимулів у вигляді: матеріальних винагород; моральних визнань суспільству у цілому та навколишнім середовищем зокрема; можливості професійного зростання для більшого вияву своїх здібностей; специфічних умов відпочинку (тривала відпустка в літній час) тощо. Ми назвали їх *професійно-особистісними* цінностями.

4 група цінностей — цінності самовияву й професійної діяльності. До них належать ціннісні уявлення про професію: можливість самовираження, розкриття особливостей особистості, які відповідають професії. Ми охарактеризували їх як *цінності самоактуалізації*.

Розглянуті групи цінностей тісно пов'язані між собою. Чим більша значущість "специфічних цінностей", тим більша можливість для самовияву. У цій єдності виражається духовне багатство особистості; поєднання оцінки іншого з самооцінкою вдосконалення в професійній діяльності; можливість самореалізації. Відсутність цінностей або деформоване уявлення про них призводять до бездуховності, жорстокості й цинізму сучасної молоді. Тому вже сьогодні потрібно, щоб провідним напрямом виховання став розвиток духовної сфери життєдіяльності людини. Тільки за умови, що виховання буде ґрунтуватися на духовних засадах, моральна поведінка людей у своїй основі спиратиметься на глибоку моральну культуру, яка перейде в переконання особистості й буде проявлятися в культурному співжитті та прагненні творити добро. Виховання з позиції добра на основі системи ідей і поглядів на людину як найвищу цінність дозволить мати в майбутньому покоління порядних і доброзичливих людей, здатних виробляти власний механізм морального самоконтролю, самообмеження та сприймати мораль як частку свого "Я".

Зміст будь-якої системи цінностей визначається характером *ідеалу*, який покладено в її основу. У нашому дослідженні ми виділяємо *суспільний та моральний* ідеали педагога. Суспільний ідеал – це вища мета соціальної, громадсько-педагогічної діяльності майбутнього вчителя; моральний – регуляція моральних норм життя особистості вчителя.

Суспільний та моральний ідеали тісно пов'язані між собою. Оскільки виховний ідеал та система цінностей народу залежать від його національних властивостей, державного устрою, світогляду, релігії й моралі, рівня розвитку культури тощо, значні зміни в житті суспільства приводять до зміни в його виховній системі й, насамперед, у системі моральних цінностей майбутнього вчителя.

Протягом історії людство виробило універсальні, загальнолюдські цінності моралі, які мають непересічне значення для багатьох поколінь людей – істина, добро, краса, свобода, справедливість тощо. І хоч у різні епохи зміст та значення цих цінностей тлумачилися по-різному, але саме в них міститься вимога перебудови суспільства на принципах гуманізму та справедливості, гармонійного поєднання особистих і суспільних інтересів. Проте моральні поняття не мають логічно оформленого, закінченого змісту. На інтуїтивному рівні або через емоційно-чуттєві переживання майбутній педагог формує у своїй свідомості образ морального ідеалу та відносить до нього явища соціального життя, які відповідають його абстрактно-загальному змісту.

Абстрактний зміст морального ідеалу – це своєрідний регулятивний принцип, який задає логічну схему бажаним етапам морального життя

майбутнього професіонала. Імперативно-ціннісна природа моральної свідомості задає своїм поняттям змістову визначеність, яка полягає не у фіксації наявної практики соціального життя, а у вираженні того "розумового настрою" вчителів, що наповнений прагненням до "справді" людського життя. Загальний характер вимоги морального ідеалу виражається через його абстрактно-загальний зміст. У силу цієї абстрактності він не має однозначного образу, в якому повністю б відобразився. Тому перед майбутніми педагогами завжди стоїть проблема: "розтлумачити" зміст, зрозуміти його, виходячи з системи реальних відносин.

Розуміння є тією пізнавальною процедурою, за допомогою якої майбутній спеціаліст відкриває для себе більш широкий спектр бачення можливостей індивідуального й соціального розвитку в порівнянні з предметно втіленим суспільним життям, що стало практикою. Сам механізм розуміння ґрунтується не просто на акті рефлексії індивіда з приводу "змістів" моральних понять, а на вираженні ним зацікавленого ставлення до досягнення такої структури людських відносин, яка відповідає б його повному розвитку, його внутрішньому прагненню до морального світопорядку. Тим самим розуміння як пізнавальний акт включає в себе і весь спектр емоційно-чуттєвих переживань, завдяки яким формується образ морального ідеалу майбутнього вчителя. Ідеал не просто осмислюється, а проходить через усю гаму емоційно-чуттєвих станів індивіда [5].

При цьому можливе формування двох типів ідеалу, які суттєво відрізняються. Можна створити ідеал уже існуючої суспільної системи, можна виробити й такий образ істинної дійсності, який виходить за межі цієї системи. Хоч соціальна спрямованість і евристичне значення цих типів ідеалів різні, але метод їх конструювання один і той само – ідеалізація як специфічна форма відображення. В утворенні ідеалу майбутнього педагога беруть участь творча уява, адаптація, за допомогою яких людина подумки виходить за рамки наявної ситуації й проголошує нові, досі невідомі ідеали. Таким чином, ідеал являє собою результат єдності пізнавального й ціннісного аспектів ставлення до дійсності, при цьому визначальною стороною цієї єдності є ціннісна установка особистості вчителя. Ідеали разом із переконаннями, моральними принципами, духовними потребами є складовими *світогляду* майбутнього вчителя.

Формування соціально значущих якостей особистості тісно пов'язане, з одного боку, з уявленнями про особистісні цінності та ідеали, а з іншого — з усвідомленням студентами, майбутніми педагогами, необхідності виконувати професійні обов'язки, тобто *професійною самосвідомістю*.

Існує декілька підходів до розуміння *професійної, педагогічної самосвідомості*. Наприклад, Б.Д. Паригін має на увазі під цим поняттям усвідомлення людиною своєї належності до деяких професійних груп [9, с. 490].

С.А. Климов виділив у професійній самосвідомості кілька компонентів:

1) усвідомлення своєї належності до певної професійної спільноти; 2) уявлення про ступінь власної відповідності професійним еталонам, про своє місце в системі професійних "ролей" "на шкали" суспільних станів; 3) знання людиною ступеня свого визнання в професійній групі; знання власних сильних і слабких сторін, шляхів удосконалення, вірогідних зон успіху та невдач, індивідуальних способів успішної дії, свого найбільш успішного "стилю в роботі"; 4) уявлення про себе та свою роботу в майбутньому ("я в майбутньому") [4, с. 250].

Л.М. Мігіна вважає, що професійна педагогічна самосвідомість учителя, під якою вона розуміє комплекс уявлень учителя про себе як про фахівця, включає такі складові: 1) усвідомлення вчителем норм, правил, моделі своєї професії (вимог до педагогічної діяльності та спілкування, до особистості) як еталона для порівняння зі своїми якостями; 2) усвідомлення наявності цих якостей в інших людей, порівнювання себе з якимось фахівцем середньої кваліфікації як абстрактним, так і в образі свого колеги по професії; 3) урахування вчителем оцінки свого професіоналізму з боку інших людей (учнів, колег, керівництва), сподівань з їхнього боку; 4) самооцінювання вчителем окремих продуктів своєї праці; 5) позитивне оцінювання вчителем самого себе в цілому, визначення своїх позитивних якостей, перспектив, створення власної "Я-концепції" [7, с. 150-154].

З огляду на сказане, ми пропонуємо структуру професійної самосвідомості вчителя, яка складається з когнітивного та особистісного компонентів.

Когнітивний компонент ("Я-розуміння") професійної самосвідомості вчителя складається із трьох складових: усвідомлення вчителем себе в системі педагогічної діяльності, у системі детермінованих цією діяльністю міжособистісних відносин і в системі його особистісного розвитку, пов'язаного з діяльністю та спілкуванням.

Особистісний компонент відповідає за розуміння й осмислення себе в ситуаціях, коли професійно значущі особистісні якості вчителя чи їх відсутність є перешкодою на шляху власної активності або, навпаки, умовою, яка полегшує діяльну самореалізацію. Отже, особистісний компонент професійної самосвідомості забезпечує саморозвиток особистості, тобто потребу особистості в реалізації, у виявленні й розширенні своїх творчих можливостей.

У когнітивному компоненті професійної самосвідомості вчителя, на наш погляд, необхідно розрізняти процес самопізнання та результат – систему знань про себе, що перетворюється на образ "Я" професіонала-педагога.

Метою професійного самовдосконалення є досягнення свідомого та засвоєного образу (ідеалу) висококваліфікованого спеціаліста, освіченого вихователя, культурної людини, який визнає соціально значущі цінності суспільства та прагне досягти високого рівня професійної самосвідомості. Змістоутворюючі елементи нашої мети – формування соціально значущих якостей представлені на рис. 1.

З метою виявлення основних ціннісних орієнтацій сучасних учителів нами було проведено дослідження за допомогою методики М. Рокича "Ціннісні орієнтації" [2, с.26-28]. Масив дослідження – 172 вчителі загальноосвітніх шкіл м. Житомира, Житомирської та Київської областей. У межах нашого дослідження ми використовували стимульний матеріал методики, де ранжуються термінальні цінності (список А), подані автором у такому порядку: активне й діяльне життя (1); здоров'я (фізичне та психічне) (2); цікава робота (3); краса природи й мистецтва (4); любов, кохання (5); матеріально забезпечене життя (6); наявність хороших друзів (7); пізнання (8); свобода (9); щасливе сімейне життя (10); творчість (11); упевненість (12). М. Рокич характеризує їх як мету особистісного існування в соціумі [2, с.27].

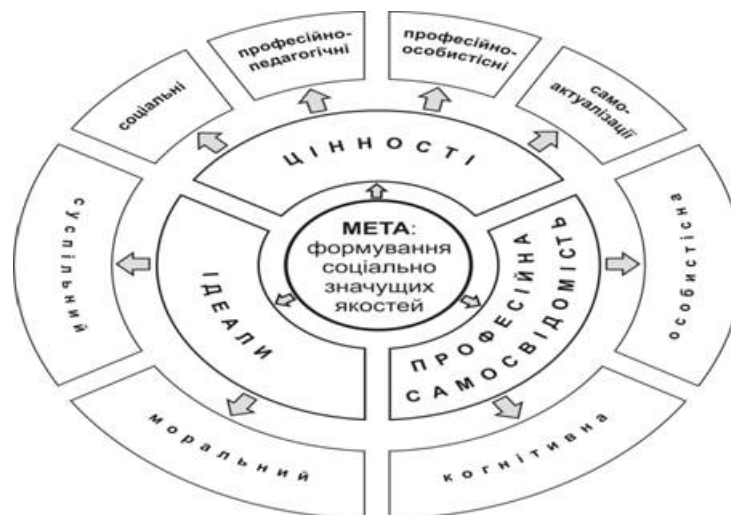

Рис.1. Змістоутворюючі елементи мети: формування соціально значущих якостей

На першому етапі проведення методики досліджувани визначали шляхом ранжування значущість цінностей, на другому – їх доступність. Результати ранжування цінностей "за значущістю" і "за доступністю" представлені на рис. 2.

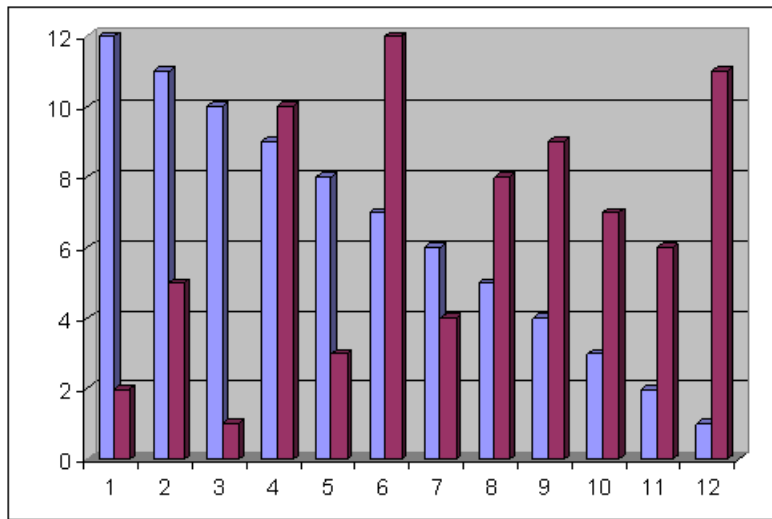

Рис. 2. Зіставлення цінностей за значущістю і доступністю у вчителів (за методикою М. Рокіча)

На рис. 2 світлий стовпчик показує рівень значущості цінностей у вчителів, а темний – їх доступність.

Дослідження ціннісних орієнтацій за методикою М. Рокіча дає можливість констатувати, що найбільш значущим серед цінностей для вчителів є здоров'я. На це вплинули такі чинники, як екологічна ситуація та широкий діапазон проблем, які виникли в результаті Чорнобильської катастрофи (медичних, психологічних, фізичних тощо), а також особливості самої професії вчителя, пов'язані з психічним навантаженням, частими стресовими ситуаціями тощо. За доступністю "здоров'я" посідає 11 місце, тобто мати хороше здоров'я вчителі вважають проблематичним.

Щасливе сімейне життя посідає друге місце в ієрархії цінностей. Сім'я завжди була найбільш стабільною структурною одиницею суспільства. У ній закладаються основи особистості, засвоюються головні цінності людського спілкування, формується базис стосунків людини зі світом. Функція сім'ї в суспільстві, де відбуваються процеси реорганізації різних соціальних, політичних та економічних структур – це, звичайно, призводить до переоцінки цінностей – слугувати основою для формування соціальної активності підрастаючого покоління. Але прикорм є той факт, що за доступністю щасливе сімейне життя, згідно з показниками дослідження, займає восьме місце серед 12-ти запропонованих.

Третє місце в ієрархії цінностей посідає матеріальне забезпечення життя, що зумовлено часом економічних криз та негараздів. За доступністю воно займає останнє місце, що розкриває рівень забезпеченості людей, які працюють у школі.

Люди всіх часів і народів вважають дружбу найвищою соціальною і моральною цінністю. На відміну від ділових стосунків, коли одна людина використовує іншу як засіб для досягнення власної мети, дружба – відносини самоцінні, друзі допомагають один одному безкорисливо. Дружба, за Аристотелем, найвища соціальна й особиста цінність, найнеобхідніша для життя. Вона посідає четверте місце серед цінностей, а за доступністю вона на третьому місці, що, безперечно, є позитивним показником.

У сучасній моральній свідомості особистості, безумовно, важливими є такі поняття-цінності, як "інша людина", "моральна творчість", вільне ціннісне самовизначення: усі вони відтворюються в коханні, що й робить його високоморальним явищем. Зростання цінності коханої людини приводить до якісної зміни всієї системи цінностей, до зміни способу її існування. "Кохання" займає за доступністю 9 місце, а за значущістю 7 місце після таких понять-цінностей як "упевненість", "свобода", які за значущістю займають 5 і 6 місця, а за доступністю – 10 та 1 відповідно.

Упродовж віків цінувався педагог-митець, педагог-творець, який не допустить одноманітності у своїй роботі, завжди знайде щось нове та оригінальне. Діяльність учителя – це духовна творчість, у якій він – художник, а виховання – мистецтво. І як художнику, йому повинні бути надані простір і свобода. В ієрархії досліджуваних цінностей "творчість" і "цікава робота" посідають восьме та дев'яте місця за цінністю, але позитивним є той факт, що за доступністю це відповідно п'яте і четверте місця.

"Активне, діяльне життя" посідає десяте місце за значущістю в системі цінностей сучасного вчителя, а за доступністю – шосте. Не зважаючи на той факт, що названа цінність має велике значення для суспільного життя, вона не є першорядною для сучасного вчителя.

Останніми за значущістю вчителі вважають пізнання та красу природи, у якій вони – художники, а виховання – мистецтво. І як художнику, йому повинні бути надані простір і свобода. Як бачимо, значущі цінності не завжди є доступними, а доступні – виявляються незначущими.

Одержані результати свідчать, що у сучасних вчителів відбувається переосмислення системи цінностей з практичних позицій, відповідно моральні, духовні цінності виступають другорядними. Проведення даного дослідження підтвердило нашу гіпотезу про необхідність впровадження у навчально-виховний процес вищого педагогічного закладу технології щодо формування соціально значущих якостей у майбутніх учителів.

Для визначення життєвих пріоритетів та цінностей у студентської молоді ми провели анкетування, метою якого було з'ясувати головні чинники та складові життєвого успіху майбутніх педагогів. У ньому взяли участь майбутні вчителі трьох вищих навчальних закладів (126 осіб).

Дослідженням виявлено, що успіхом у житті переважна більшість студентської молоді вважає цінності особистісного життя і матеріального добробуту (за здоров'я власне та своїх близьких висловилося 93,5% опитаних за матеріальну забезпеченість – 88,4%, за повноцінну сім'ю – 86,2%, за добре оплачувану роботу – 83,1%), віддаючи їм безумовний пріоритет відносно таких складових життєвого успіху, як влада над людьми (12,8% прихильників такої точки зору), перевага над іншими (14,5%), вплив на політичні події (17,3%), які отримали мінімальну кількість відповідей. Значною мірою успіх у житті майбутні педагоги розглядають у діяльно-творчому аспекті (професіоналізм в обраній справі – 68,4%, реалізація власних здібностей і прагнень – 64,6%, виховання дітей на своїх життєвих принципах – 62,5%), хоча і меншою мірою, ніж у матеріально-побутовому курсі. Приблизно половина респондентів успіх у житті вбачає у вдалих взаєминах із протилежною статтю (51,0%), у подорожах за кордон (52,8%), а також – у наявності автомобіля (56,4%), тобто у типових атрибутах молодіжної субкультури.

Виявленню рефлексивного ставлення майбутніх вчителів до тієї чи іншої групи соціальних або особистісних інтересів присвячена методика "Незакінчені речення", яка проводилася зі студентами першого та п'ятого курсів (I та II групи). Усі закінчені речення згідно з ключем заносилися до певної шкали, після чого відбувався якісний аналіз кожного речення. Якщо в реченні чітко виражається позитивне ставлення до досліджуваного явища, воно оцінюється в (+3) бали, різко негативне – в (-3). Між цими полюсами знаходяться точки позитивного (+2), слабо позитивного (+1), нейтрального (0), слабо негативного (-1), негативного (-2) ставлення.

У таблиці 1 подані середні показники по групах досліджуваних.

Як бачимо, яскраво виражене позитивне ставлення у студентів в обох групах є до цілей, до майбутнього, до колег та підлеглих, що свідчить про їхнє позитивне ставлення в цілому до своєї професії.

Ставлення до сім'ї та рідних характеризується середніми показниками в обох групах, а ставлення до осіб протилежної статі та до власних переживань, пов'язаних з почуттям провини і страхами, неоднозначне, що говорить про індивідуальність сприйняття та оцінки внутрішнього світу, рефлексію.

Дані дослідження за методикою "Автопортрет" виявили наявність ознак такого прояву рефлексії як агресія у студентів обох груп: (відповідно у 21,4% і в 32,5% досліджуваних); а також прояви депресії (у 45,7% в I гр. і в 34,7% досліджуваних в II гр.).

Таблиця 1

Результати вивчення рефлексії майбутніх педагогів за методикою "Незакінчені речення"

Назва шкали вимірювання	Середній бал оцінки шкал (від -3 до +3)	
	I група	II група
Ставлення до цілей	+ 2,96	+ 2,47
Ставлення до майбутнього	+ 2,6	+ 2,18
Ставлення до керівництва	+ 1,52	+ 0,77
Ставлення до колег	+ 2,68	+ 2,6
Ставлення до друзів	+ 1	+ 1,14
Ставлення до підлеглих	+ 2,84	+ 2,25
Ставлення до батька	+ 1,84	+ 1,71
Ставлення до матері	+ 1,24	+ 1,64
Ставлення до сім'ї	+ 1,72	+ 1,66
Ставлення до осіб протилежної статі	- 1,24	+ 1,38
Ставлення до сексуальних стосунків	+ 0,88	+ 1,26
Ставлення до свого минулого	+ 1,28	- 2,15
Страхи	- 2,56	- 2,21

Почуття провини	- 2,92	+ 1,44
Ставлення до себе	+ 0,12	+ 0,18

Достатньо високі показники таких соціально-психологічних явищ свідчать про порушення механізмів саморегуляції і навіть деформацію внутрішнього світу особистості, що згодом стають причиною соматичних і психосоматичних захворювань учителів.

Проаналізувавши наукову літературу з досліджуваної проблеми, провівши експериментальні дослідження ідеалів та цінностей вчителів і студентів, ми дійшли до висновку про необхідність створення нових форм роботи психолога по збереженню психічного здоров'я представників педагогічної професії, оскільки воно відіграє не останню роль у формуванні соціально значущих якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: монографія О. Антонова. – Житомир : ЖДПУ, 2003. – 208 с.
2. Большая энциклопедия психологических тестов. – М. : Изд-во Эксмо, 2006. – 416 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підруч. за модульно-рейтинговою системою навч. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 383, [1] с.
4. Климов Е. А. Основы психологии: учеб. для вузов / Е. А. Климов. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1997. – 295 с.
5. Макаренко А. С. Методика виховної роботи / А.С. Макаренко. – К. : Радянська школа, 1990. – 366 с.
6. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / Л.М. Митина. – М. : Академия, 2004. – 336 с.
7. Моляко В. А. Психологические проблемы творческой одаренности / В. А. Моляко. – К. : Знание, 1995. – 52 с.
8. Парыгин Б. Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории / Б. Д. Парыгин. – СПб. : ИГУП, 1999. – 592 с.
9. Титма М. Х. Выбор профессии как социальная проблема / М. Х. Титма. – М. : Наука, 1975. – 200 с.

Подано до редакції 02.06.2010

РЕЗЮМЕ

У статті теоретично обґрунтовано необхідність формування цінностей та ідеалів особистості майбутнього вчителя як складових компонентів соціально обумовленої підструктури, проаналізовано базові поняття дослідження. Формування соціально значущих якостей майбутнього вчителя розглянуто в контексті соціально-професійної спрямованості особистості. Наводяться результати експериментального дослідження цінностей та ідеалів сучасного вчителя та окремих соціально значущих якостей.

Е.А. Мирошніченко

ЦЕННОСТИ И ИДЕАЛЫ ЛИЧНОСТИ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО ЗНАЧИМЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

РЕЗЮМЕ

В статье теоретически обоснована необходимость формирования ценностей и идеалов личности будущего учителя как составных компонентов социально обусловленной подструктуры, проанализированы базовые понятия исследования. Формирование социально значимых качеств будущего учителя рассматривается в контексте социально-профессиональной направленности личности. Приводятся результаты экспериментального исследования ценностей и идеалов современного учителя и отдельных социально значимых качеств.

О.А. Miroshnichenko

PERSONAL VALUES AND IDEALS AS A BASIS OF FORMING SOCIALLY MEANINGFUL QUALITIES OF A FUTURE TEACHER

SUMMARY

The article theoretically substantiates necessity of forming future teacher's values and ideals as components of a socially determined substructure; analyzes some basic concepts of the research. The article demonstrates experimental results on modern teacher's values and ideals and some socially meaningful qualities.